

Враховуючи одержані результати, припускаємо, що процес запровадження особистісно орієнтованого навчання іноземної мови на основі різнорівневого підходу не викличе незрозуміння.

Після опрацювання здобутих результатів констатувального експерименту робимо висновки стосовно рівня психологічної готовності майбутніх інженерів-програмістів до навчання англійської мови.

1. Психологічна готовність майбутніх інженерів-програмістів яскраво виявлена, оскільки мотивація навчання досить чітка. У них сформоване розуміння необхідності вивчати англійську мову для здійснення подальшої професійної діяльності й використання її в різних життєвих ситуаціях.

2. У межах дослідження психологічної готовності ми з'ясували п'ять мотивів до вивчення іноземної мови. Серед них відмічено, що заради заліку вивчають іноземну мову 42 % в ЕГ і 47 % у КГ, через новизну – 14 % в ЕГ і 24 % у КГ, для спілкування – 61,5 % в ЕГ і 56 у КГ, через примушування – 4 % в ЕГ, частина студентів (12 % в ЕГ і 17 % у КГ) має інші мотиви.

3. Ми дослідили відчуття студентів щодо перебування у своїх групах як необхідної складової позитивної психологічної атмосфери. На I курсі ЕГ не було зафіксовано негативних відповідей, решта голосів розподілилась так: «чудово» – 74,5 % в ЕГ і 73 % у КГ, «добре» – 25,5 % в ЕГ і 27 % у КГ.

4. При вивченні іноземної мови іноді спостерігаємо дискомфорт у студентів. Було виявлено, що більшість (53,5 % в ЕГ і 80 % у КГ) почувається добре на цих заняттях. Проте частина опитаних (36 % в ЕГ і 17 % у КГ) стверджує, що іноді дискомфорт присутній, 10,5 % учасників із ЕГ і 3 % із КГ відчувають його часто. Причинами названо: невпевненість у знаннях (28 %), відмінність у викладанні в школі і ВНЗ (7 %), недостатнє володіння іноземною мовою (11 %), інше (4,5 %).

5. Самооцінка студентів є показником навчального рівня і психологічної стабільності. За результатом анкетування вона така: висока – 11,25 % в ЕГ і 17 у КГ, достатня – 87,5 % в ЕГ і 83 у КГ, низька – 1,25 % в ЕГ і 0 % у КГ.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374с.
2. Першукова О. О. Модернізація навчання іноземних мов у Європейському освітньому просторі / О. О. Першукова // Порівняльно-педагогічні студії: Науково-педагогічний журнал. – № 1 липень-вересень 2009. – С. 93 – 104.
3. Савченко О. Я. Ознаки особистісно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. К., 1997.
4. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.
5. Шаманська К. В. Шляхи формування пізнавального інтересу школярів до вивчення іноземних мов / К. В. Шаманська : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Перший крок науку». Т. 3. – Луганськ: Поліграфресурс, 2010. – С. 133 – 136.
6. Шукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. – М.: Педагогика, 1971. – С. 22-33.
7. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. М., 1996.

Аннотация. Стаття посвящена исследованию некоторых составляющих психологической подготовки будущих инженеров-программистов к изучению иностранного языка профессиональной направленности, среди них: мотивы, самооценка, ощущения в группе и на занятиях по английскому языку.

Ключевые слова: психологическая подготовка, мотивы, самооценка, психологический дискомфорт.

Annotation. The article is fixed upon some constituents of future computing engineers' psychological readiness for learning a foreign language for specific purposes. Among them: motives, self-esteem, feeling while studying in the group and at the English lessons.

Key words: psychological readiness, motives, self-esteem, psychological discomfort.

Надійшла до редколегії 21.09.2011 р.

УДК 378.147+373.3:37.035

Крамаренко А. М.

ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІОПРИРОДНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ РОСІЙСЬКИХ УЧЕНИХ

Анотація. У статті розкрито питання формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти в дослідженнях російських учених. Проаналізовано різні позиції науковців щодо вирішення окресленої проблеми із врахуванням сучасних вимог до професійної освіти зазначених фахівців.

Ключові слова: цінності, соціоприродні цінності майбутніх фахівців початкової освіти.

Постановка проблеми. Своєрідність сучасної людської цивілізації, нова система орієнтації життєдіяльності людей, що перебуває в стадії формування, загострення глобальних екологічних та соціальних проблем – все це надзвичайно актуалізує проблеми вироблення правильних поглядів на оточуючий світ і ставлення людини до нього, значно піднімає статус світогляду особистості, посилює його роль і в дослідженнях учених.

Початок ХХІ століття людство зустрічає безпрецедентною шкодою навколишньому середовищу, загрозливим посиленням глобальної екологічної кризи, що пов'язано з особливостями соціально-економічного розвитку у ХХ столітті, зорієнтованого переважно на швидкі темпи економічного зростання.

Щоб зупинити цю кризу, необхідно оптимізувати взаємодію людського суспільства (соціальної підсистеми) з природним середовищем (екологічною підсистемою). Виникла потреба в зміні філософії життя, в тотальній екологічній грамотності нового суспільства, що відрізняється величезними темпами науково-технічного прогресу.

Варто зазначити, що неабиякий інтерес до проблеми взаємодії суспільства та природи виникав у дослідників ще за античних часів та не залишається поза увагою сьогодення.

У працях філософів (Платона, Аристотеля, Р. Декарта, Г. Гегеля, Дж. Локка, Б. Спінози, М. Хайдеггера та ін.) розкриті різні аспекти індивідуальної та суспільної свідомості. Російські філософи (М. Бердяєв, В. Соловйов та ін.) проблему свідомості розглядають в контексті принципів формування засобів мислення. Роль останніх як передумови рішення екологічних проблем виділена у працях М. Мамардашвилі, К. Юнга та ін.

Історична обумовленість суспільства та природи досліджена в роботах Л. Гумільова, В. Ключевського, П. Флоренського, В. Хесле та ін., а також переконливо надана у доповідях Риському клубу (Д. Медоуз, Дж. Форрестер, Е. Ласло, Б. Шнайдер та ін.). У значній кількості робіт розкрито деякі підходи до вивчення соціо-екологічних відношень: функціональний (В. Біблер, Л. Буєва та ін.); ноосферний (В. Вернадський, Е. Демиденко, Тейяр де Шарден, К. Ясперс та ін.); ландшафтно-антропологічний (Ф. Мильков, К. Леви-Стросс та ін.); цивілізаційний (Б. Ліхачов, В. Межуєв, Д. Радьяр та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціннісний аспект природи в життєдіяльності людини та суспільства окреслено в публікаціях А. Коршунова, З. Равкіна, Н. Чавчавадзе та ін., а деякі його компоненти (ресурсний, соціологічний, сутнісний) представлено в роботах М. Кагана, В. Тугарінова, А. Урсула, М. Шеллера та ін. Роль позитивних відношень в системі «людина-природа-суспільство» як стратегії стабільного розвитку розкрито в дослідженнях В. Данилова-Данильяна, В. Лося, А. Урсула та ін.

Проблеми формування особистості як носія екологічної культури та відповідних цінностей аналізуються в працях Е. Гирусова, Г. Даллакян, Р. Карпинської, А. Кочергіна, Е. Маркарян, І. Сафронова та ін.

Проте не дивлячись на значну кількість наукових досліджень, не до кінця розкритою залишається проблема формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у цілому та у дослідженнях російських науковців зокрема, що і є **метою** нашої роботи.

Безумовно великий інтерес викликає питання вивчення ціннісних орієнтацій, екологічної свідомості та світогляду людини, її ставлення до оточуючого середовища, мотивів екологічної поведінки. Значна кількість соціально-філософських досліджень російських учених даної проблеми (Л. Брик, О. Жерняков, М. Індієнко, О. Палей, О. Панфілов, Н. Рафікова, Л. Сіргаліна, Л. Троніна, О. Хомяков та ін.) розкриває неоднозначне ставлення до навколишнього середовища.

Характеристика відношень природи та людини завжди була невід'ємною рисою багатьох світоглядних систем. Традиційно вона виявлялася в протистоянні людини, суспільства природному оточенню, Всесвіту. Дискусії щодо екологічної свідомості точилися на всіх етапах розвитку людства. Вона змінювалася разом із розвитком суспільства та відбивала зміни природи, які були пов'язані як з геологічною історією, так із антропогенним впливом. Компоненти екологічної свідомості зберігалися протягом всієї історії людства, проте змінювалася їх значущість та співвідношення.

Так, питання екологічної орієнтації свідомості як фактора сучасного світогляду розкрито у докторському дослідженні вченим-філософом Л. Троніною [12]. Екологічно орієнтована свідомість, за науковцем, суб'єктивна реальність людини, яка здатна отримувати інформацію про значення навколишнього світу, трансформувати їх в особистісні орієнтири та реалізовувати у практичній діяльності. Л. Троніна наголошує на тому, що коли значення світу стають особистісними орієнтирами, вищими моральними цінностями, тоді людина – це екологічна особистість; цілісність самого людського буття, цілісність природи та людини є ідеалом для екологічної особистості, для нового типу світогляду [12, 261].

Розглядаючи проблему формування екологічної свідомості в умовах соціоприродного розвитку у філософському аспекті, Н. Рафікова зазначає, що екологічна свідомість безпосередньо пов'язана із екологічною діяльністю, а в свою чергу, категорія «діяльність» є зв'язком між «життєвим простором людини» та «екологічною свідомістю», оскільки тільки завдяки їй можуть реалізуватися будь-які взаємовідношення між людиною та природою. Не можна залишити поза увагою думку науковця про те,

що екологічна освіта є частиною єдиної системи «екологічне виховання – екологічне просвітництво – екологічна освіта», частини якої взаємопов'язані та становлять основу формування у населення екологічного світогляду [10, 8].

Не оминув окреслене питання й М. Індієнко, який у дослідженні «Соціальна екологічна ситуація та система освіти: соціально-філософські аспекти» зазначає, що виникла необхідність цілеспрямованого навчального та виховного впливу на структури масової свідомості з метою формування як проекологічних цінностей, так і відповідних форм поведінки [4, 8].

У психолого-педагогічних дослідженнях російських науковців (Ф. Гайнуллова, О. Дугін, Н. Єгорова, Н. Коваленко, Л. Колдомасова, О. Линенко, Г. Папуткова, О. Перфілова, Є. Самаріна, Р. Турчаєва, Л. Фатєєва, О. Фокін та ін.) питання цінностей, екологічної свідомості, еколого-соціальної відповідальності, формування екоцілісної особистості майбутніх фахівців не залишилися поза увагою.

Так, О. Дугін, вивчаючи категорію «екологічна свідомість», розрізняє «суспільну свідомість» та «індивідуальну». Суспільна свідомість, за науковцем, філософсько-історична категорія, яка являє собою сукупність почуттів, поглядів, ідей та теорій, що відображають взаємодію рослинних та тваринних організмів між собою та з навколишнім середовищем. Індивідуальна екологічна свідомість, за О. Дугіним, сукупність уявлень особистості про взаємодії в природних та соціальних системах, цінностей, перцептивно-афективних реакцій, оцінок, пріоритетних стратегій та технологій взаємодії із навколишнім середовищем, яка склалася у процесі сприйняття елементів суспільної екологічної свідомості та власного досвіду [2, 160].

Визначаючи організаційно-педагогічні умови, які сприятимуть ефективності процесу формування позитивного ставлення студентів до природи, вищевказаний науковець відстоює думку про те, що формування нової екологічної свідомості може істотно знизити масштаби впливу людини на природу та призупинити розвиток глобальної екологічної кризи.

О. Линенко, досліджуючи проблему формування екологічної свідомості студентів технічного ВНЗ, розкриває категорію «екологічна свідомість» як категорію, яка є результатом пошуків рішення екологічної кризи та включає сукупність уявлень про взаємозв'язки у самій природі, а також існуючі відношення до природи і відповідні стратегії взаємодії з нею [7, 54].

За дослідницею, основою системи формування екологічної свідомості майбутніх спеціалістів технічного ВНЗ повинна бути модель екологічно зорієнтованого спеціаліста, яка включає функціональні, соціально-психологічні, особистісні та креативні характеристики, а також концепція якості, яка відповідно враховує три вектора: якість змісту екологічної підготовки, якість освітніх технологій, якість освітніх результатів. У своїй роботі вчена орієнтирними принципами формування екоцілісної особистості визначає принципи розвитку та цілісності, а також принцип ізоморфності змісту педагогічного процесу [7].

Формування екоцілісної особистості посідає чільне місце і в соціологічному дослідженні А. Шаповаленка [16]. Розкриваючи питання традиційної культури як фактору гармонізації взаємодії природи та суспільства у соціокультурному аспекті, вчений зазначає, що високий рівень екологічної свідомості та культури характеризується цілісністю її компонентів. В якості центральної ланки для зв'язку емоційного, когнітивного та діяльнісного компонентів, за А. Шаповаленком, виступає світосприймаючий компонент екологічної свідомості, що є аксіологічним ядром екологічної культури, який включає цінності особистості [16, 90].

Аксіолого-педагогічний аспект екологічної культури педагога розкрито у дослідженні Н. Єгорової [3]. Вона зазначає, що педагог має всі передумови для освоєння цінностей екологічної культури тільки після того, як окреслить у своїй діяльності загальнокультурні цінності: розвиток здібностей виявлення та набуття потенціалу-пошуку, педагогічного спілкування, педагогічних інновацій; удосконалюватиме педагогічну культуру шляхом підвищення рівня засвоєння спеціалізованих знань, умінь та навичок [3, 260].

На відміну від попереднього автора Г. Папутковою сформульована загальна концептуальна ідея екологічної освіти, яка виявляє її спрямованість, реально забезпечуючи формування нового екологічного світогляду у відповідності до ідей розвитку суспільства та коеволюції природи й людини [8].

Сутність ідеї полягає в наступному: екологічна освіта є визначальним фактором утвердження нової цивілізаційної моделі розвитку, яка сприяє підвищенню якості життя людства при збереженні якості навколишнього середовища, формування екологічної відповідальності людини як суб'єкта соціоприродної взаємодії, переорієнтація людських цінностей із споживачьких по відношенню до природи на екологічно зорієнтовані. Концепція професійно-екологічної освіти обіймає два взаємопов'язані рівні: методологічний базис (онтологічна, антропологічна та аксіологічна складові) та педагогічну систему, яка трансформує філософсько-методологічні уявлення й стратегічну мету в освітні концепти відповідно до методологічних

положень компетентнісного підходу та включає: 1) освітню мету (підготовка соціально, екологічно, професійно компетентних спеціалістів); 2) компетентнісно орієнтований освітній процес; 3) очікуваний результат (професійно-екологічна компетентність спеціалістів) [8, 337].

Проблема формування екологічної освіченості студентів у процесі професійної підготовки висвітлена у дисертаційному дослідженні Л. Колдомасової. Учена зазначає, що екологічна освіта є компонентом професійної освіти та здійснюється з урахуванням напряму професійної підготовки, мета даної освіти – формування екологічної освіченості студентів, як результату оволодіння екологічними знаннями та вміннями формування емоційно-ціннісного ставлення до природи та досвіду творчої взаємодії з природою [6, 120].

Дослідницею визначено педагогічні умови, які забезпечують ефективність формування екологічної обізнаності студентів у процесі професійної підготовки, а саме: врахування індивідуального досвіду природовідповідної діяльності при розробці змісту екологічної освіти; забезпечення відповідності технологій підготовки студентів до взаємодії з природою основним етапам професійної підготовки; формування позитивної мотивації студентів у процесі екологічної освіти [6, 7].

Так, Л. Колдомасовою не окреслено напрям підготовки студентів, проте вищезазначені умови доцільно враховувати при вирішенні проблеми формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у процесі професійної підготовки.

Питання ефективної підготовки студентів ВНЗ до професійної еколого-педагогічної діяльності знайшло відбиток і в дисертаційному дослідженні О. Перфілової «Розвиток соціально-екологічної компетентності педагога в професійній освіті» [9].

Так, автор зазначає, що вищевказана підготовка можлива в рамках спеціально організованих занять практико-орієнтованого курсу з формування соціально-екологічної компетентності, який включає теоретичний, діагностичний, координуючий та контрольні блоки.

Розглядаючи проблему формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти, не можна залишити поза увагою визначені О. Перфіловою психолого-педагогічні умови успішної підготовки студентів у вузі щодо формування в них соціально-екологічної компетентності, а саме: засвоєння студентами регулятивів екологічного характеру, усвідомлення самоцінної системи життя; створення розвиваючого освітнього середовища, яке забезпечує взаємовідношення студентів з природою з позиції «суб’єкт-суб’єкт»; підвищення мотивації студентів до оволодіння педагогічними технологіями, які в умовах високої соціокультурної динаміки забезпечують професійну конкурентоспроможність; використання у професійній підготовці майбутніх спеціалістів методів актуалізації рефлексивного механізму для підвищення адекватності самооцінки своєї готовності до еколого-педагогічної діяльності; самоактуалізація особистості студентів при практичному засвоєнні елементів еколого-педагогічної готовності, яка передбачає розробку та прийняття соціально значимих рішень, а також відповідальність за результати своєї професійної діяльності [9, 150].

Є. Самаріна, досліджуючи проблему формування у студентів еколого-соціальної відповідальності у процесі природничо-наукової освіти, здійснила реалізацію еколого-аксіологічного підходу як методологічної стратегії соціокультурної корекції світогляду шляхом інтеграції екологічного та соціокультурного змісту природничо-наукової освіти на основі нової ідеології збереження людства в єдності із навколишнім середовищем в умовах гармонізації соціально-економічного та екологічного розвитку цивілізації та переходу на модель сталого розвитку [11].

За Є. Самаріною, реалізація концепції та моделі природничо-наукової освіти студентів у ВНЗ, які побудовані на принципі інтеграції екологічного та соціального змісту освіти, як один із напрямків усунення екологічних проблем суспільства, передбачають зміну пріоритетів – визнання еколого-соціальних цінностей. Дослідниця в даних цінностях центральне місце надає еколого-соціальній відповідальності [11, 98].

Продовжуючи працювати у цьому контексті, варто зазначити, що рівень оволодіння даним видом цінностей у більшості студентів низький, а ставлення людства у цілому до природи як середовища життя не сприяє екологізації практичної діяльності. Основна причина, на наш погляд, полягає в тому, що на сьогоденній день у педагогічному процесі вищої школи пріоритетною є функція професійна (оволодіння студентом необхідним рівнем екологічних знань – умінь – навичок – компетенцій), а не світоглядна.

Відповідно до світоглядної функції мета екологічної освіти полягає у формуванні екологічного імператива у свідомості людини, характерного для особистості з екологоорієнтованим світоглядом, для становлення якої необхідно задіяти не тільки пізнавальну сферу свідомості, але й емоційно-чуттєву, особистісну, поведінкову, що можливо за таких умов:

- розробка та впровадження змісту, технологій, методів та засобів розвитку особистості, передбачувані психологічними, акмеологічними та педагогічними принципами (загальними та

спеціальними) – варіативності, інтеграції, екологічності, діяльності, гуманістичності, акмеологічності, усвідомленості, рефлексії;

- застосування спеціальних (інтрактивних) технологій – проблемних навчальних ситуацій, ігрових, тренінгових та рефлексивних методів, спрямованих на розвиток екологічної свідомості, ціннісно-змістової, мотиваційно-змістової, комунікативної та ін. сфер особистості.

Безперечно, розробка та впровадження зазначених методів в систему екологічної освіти вимагає інтегрального знання та застосування вихідних особливостей та закономірностей розвитку індивідуальної та масової свідомості людини.

Зазначене сприятиме осмисленню та застосуванню вже існуючих результатів досліджень з проблем розвитку еколого-орієнтованої особистості з позицій світоглядної функції екологічної освіти, що з одного боку дозволить проаналізувати теоретичні позиції акмеологічного напрямку – екологічної акмеології (А. Гагарін, С. Глазачов, О. Анісімов та ін.), а з іншого – сприяти ефективності його практичного впровадження.

Так, екологічна акмеологія – спеціальна галузь акмеологічних досліджень, яка займається вивченням екологічних аспектів акмеологічного процесу (процесу особистісно-професійного розвитку людини) та представлена на сучасному етапі акмеологічними аспектами формування та розвитку екологічної культури людини, професійної підготовки спеціалістів в екологічній та природоохоронній галузях, екологічними аспектами професійної підготовки. Даний напрямок знаходиться на початку свого становлення, тому з позицій акмеології ще недостатньо ґрунтовно вивчалось питання формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти, хоча саме акмеологічний підхід дозволить комплексно дослідити об'єктивні та суб'єктивні фактори, які сприятимуть або недостатньо ефективно впливатимуть на процес формування окреслених цінностей.

Неабиякий інтерес у цьому контексті викликає дисертаційна робота О. Фокіна, у якій досліджено проблему екологоорієнтованої свідомості особистості як акмеологічного феномену [15].

Так, за автором, екологоорієнтована свідомість особистості як акмеологічний феномен – ідеальна особистісна якість, яка визначає місце особистості як суб'єкта постійно розвиваючої акмеологічної системи: «людина (особистість, діяльність) – природа (навколишнє середовище) – акме (найвище досягнення)»; центральний компонент екологічної свідомості та поведінки особистості, який визначає його особливості формування та розвитку; багатомірне утворення із складною динамічною структурою, що включає екологоорієнтовані досягнення особистості на шляху її удосконалення [15, 10].

До соціоприродних цінностей є близькими за змістом екологоорієнтовані цінності. Так, за О. Фокіним, зазначені цінності особистості виступають в якості мотиваційно-змістового ядра екологоорієнтованої свідомості, тобто як відображення дійсного ставлення особистості до природних об'єктів, через яких здійснюється екологоорієнтована діяльність [15, 23].

Працюючи над проблемою формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у процесі професійної підготовки, доцільно звернути увагу на рейтинг екологоорієнтованих цінностей студентів у роботі вищевказаного науковця. Відповідно до даного рейтинга перше місце у майбутніх спеціалістів посідають цінності еколого-естетичного характеру, які не потребують суттєвих вольових затрат, іноді у студентів саме милування природою є пріоритетом порівняно з практичною соціопродуктивною екологоорієнтованою діяльністю. Високий показник за рейтингом був характерним для ряду загальнолюдських екологоорієнтованих цінностей на фоні достатньо низького показника, що відображає їх ставлення до екологоорієнтованих наук; а також для еколого-гуманістичної цінності «людина – невід'ємна частина природи» та особистісних, які характеризують екологічність життєвої позиції, що, насамперед, пов'язано із недостатньою роботою у формуванні даних цінностей у контексті екологічної освіти [15].

Екологоорієнтовані цінності у дисертаційному дослідженні Р. Турчаєвої розглянуті у рамках підходів, що розкривають «цінність» як значення даного предмета, явища дійсності як суб'єкта, як відношення, які пов'язують об'єкт із суб'єктом – відношення суб'єкта до об'єкта; як деякий особистісний зміст, як орієнтир суб'єктивної діяльності у світі соціальних відношень; показано, що формування системи екологоорієнтованих цінностей на сучасному етапі здійснюється за трьома напрямками: 1) на основі узгодження із запитами глобальної екологічної дійсності на планеті; 2) на основі толерантності по відношенню до раніш існуючих цінностей в системі «людина – природа»; 3) в результаті пристосування раніш існуючих цінностей до нових умов взаємодії людини, суспільства та природи [13, 10].

Р. Турчаєвою у практичній частині дослідження було визначено рейтинг екологоорієнтованих цінностей студентів, серед яких: а) загальнолюдські екологоорієнтовані цінності; б) соціоприродні екологоорієнтовані цінності; в) особистісні цінності («Я» як цінність), орієнтовані на взаємовигідні відносини людини з природою та з людиною як її невід'ємною частиною.

Досліджуючи питання соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти у процесі професійної підготовки, не можемо залишити поза увагою структуру соціоприродних екологоорієнтованих цінностей, визначених Р. Турчаєвою. Так, за вченою, соціоприродні екологоорієнтовані цінності включають: еколого-етичні цінності (турбота про фауну, турбота про флору, дбайливе ставлення до природи, екологічна відповідальність, безпека життя, зменшення обсягів забруднення атмосфери, обмеження у користуванні природними багатствами); еколого-гуманістичні цінності (здоров'язбереження людини, людина як творець, людина як невід'ємна частина природи, взаємовигода відносин у системі «людина-природа»); еколого-естетичні цінності (краса природи як необхідна умова життя людини, екологізація, краса ландшафту); соціопродуктивна екологоорієнтована діяльність як цінність (підтримка чистоти навколишньої території, готовність виконувати ігрову, трудову, дослідницьку, природоохоронну, красзнавчу, дозвілєву, творчу й оздоровчу еколого-орієнтовану діяльність) [13, 24].

До переліку соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти ми відносимо такі цінності – людинолюбство, самоусвідомлення і переживання своєї єдності з природою; обмеження власних споживацьких потреб і контроль за своєю практичною поведінкою та учнів в довіллі; оволодіння знаннями про основні екосистеми Землі та надання цих знань молодшим школярам; дбайливе і економне ставлення до природних ресурсів і національних багатств та формування такого ставлення в учнів; участь у природоохоронній діяльності та залучення до неї молодших школярів.

Продовжуючи вивчати питання формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти, варто звернути увагу на дослідження, в яких пропонуються експериментально перевірені напрямки вирішення окресленого питання на практиці.

Так, у дисертаційній роботі Н. Коваленок «Соціально-орієнтована екологічна освіта студентів» на основі інтеграції двох понять – «соціально-орієнтована» та «екологічна освіта» було введено в обіг вищої школи поняття «соціально-орієнтована екологічна освіта студентів» як освітній процес у ВНЗ, спрямований на становлення особистості, яка володіє екологічними знаннями, усвідомлюючи цінності природи та людини як частини природи, відповідальної за розвиток відношень людини та природи, соціально-орієнтованої на екологічну діяльність в різних формах соціальної практики [5, 135].

За вченою, реалізація соціально-орієнтованої екологічної освіти пов'язана із організаційно-педагогічним забезпеченням, яке здійснювалося поетапно та було спрямовано на становлення соціальної орієнтованості студентів на екологічну діяльність: по-перше, встановлено, що збагачення змісту соціально-орієнтованої екологічної освіти студентів є засобом актуалізації знань студентів у цій галузі, усвідомлення їх соціальної значущості та формування ціннісного ставлення до явищ екологічного характеру; по-друге, виявлено, що співорганізація соціально-орієнтованої екологічної діяльності із соціальними партнерами спрямована на залучення студентів до участі та організації даної діяльності в різних формах соціально-екологічної практики (екологічні та інформаційні акції, круглі столи, громадські слухання по рішенню екологічних питань регіону, літні екологічні школи); по-третє, як показало дослідження, активізація добровільної соціально-орієнтованої екологічної діяльності студентів активізує їх до участі у нових формах даної діяльності (участь в екологічних кампаніях різного рангу – регіональних, міжрегіональних та світових, збагачуючи тим самим соціальний досвід студентів як майбутніх учителів) [5, 136].

Процес професійної підготовки, а саме технологія формування екологічної спрямованості педагогічного світогляду майбутнього вчителя розкрито у дисертаційному дослідженні Л. Фатєєвої [14].

Так, відповідно дана технологія базується на застосуванні діалогових методів навчання («сократівської бесіди», рольових ігор); інтерактивних форм навчання (навчальних дискусій, психолого-педагогічних тренінгів, навчальних конференцій); комплексу спеціальних завдань різних рівнів (репродуктивного, проблемного та дослідницького) та типів (завдань на опис, інтерпретацію понять, явищ, фактів, визначення між ними зв'язків, на застосування отриманих знань, базуючись на професійному апараті; завдань на перенос системи цінностей в навчальну, квазі- та навчально-професійну діяльність студентів; на сприйняття цінностей та прийняття способу реагування; завдання на оцінку викладеної точки зору та формулювання власної позиції; на визначення способу реагування в ситуації) [14, 145].

Вищенаведені дослідження щодо зазначеної проблеми стосуються професійної підготовки студентів взагалі, тому варто акцентувати увагу на дисертаційній роботі Ф. Гайнуллової «Формування екологічної компетентності у майбутніх учителів початкових класів в умовах вузу», яке відображає специфіку підготовки екоцілісної особистості майбутнього фахівця школи першого ступеня [1].

За вченою, модель процесу формування екологічної компетентності у майбутніх учителів початкових класів включає в себе: обґрунтування основного завдання професійної підготовки вчителя початкових класів до еколого-педагогічної діяльності в умовах ВНЗ; комплекс педагогічних умов, які забезпечують ефективність процесу; взаємозв'язок педагогічного змісту та методичного забезпечення процесу.

Розкриваючи питання формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти, ми зосередили увагу на сутності взаємозв'язку педагогічного змісту та методичного забезпечення процесу, що були запропоновані автором, а саме: підпорядкування цілей, змісту і методики професійного навчання необхідності активізації екологічного стилю мислення, поведінки студентів; організація еколого-орієнтованої навчально- і науково-дослідної діяльності; складання і реалізація екологічних програм, проектів; накопичення практичного досвіду в створенні екологічних стежок, екологічних музеїв, організація практико-орієнтованої діяльності екологічного клубу студентів і викладачів; адекватне використання інтерактивних, проблемних, евристичних технологій навчання, можливостей різних видів педагогічної практики, комп'ютерних технологій в екологічній освіті [1, 101].

Таким чином, аналіз незначної частини наукових досліджень російських учених з професійної підготовки студентів щодо формування соціоприродних цінностей надає можливість підійти до визначення практичних напрямків у вирішенні окресленого питання із врахуванням специфіки сучасних вимог вітчизняної системи освіти.

Висновки. На підставі вищевикладеного матеріалу нами проаналізовано дослідження російських науковців щодо проблеми формування соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти, які мають велике значення для наших наступних кроків у вирішенні даного питання, та визначено в теоретичній площині сутність поняття «соціоприродні цінності майбутніх фахівців початкової освіти».

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження вбачаємо у більш детальному розкритті окресленої проблеми з урахуванням сучасного стану сформованості соціоприродних цінностей майбутніх фахівців початкової освіти в українських ВНЗ.

Література

1. Гайнуллова Ф.С. Формирование экологической компетентности у будущих учителей начальных классов в условиях вуза : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Гайнуллова Фазиля Салиховна. – М., 2004. – 163 с.
2. Дугин А.В. Организационно-педагогические условия формирования положительного отношения студентов к природе : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Дугин Алексей Васильевич. – Томск, 2007. – 244 с.
3. Егорова Н.Н. Экологическая культура педагога: аксиолого-педагогический аспект : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Егорова Нина Николаевна. – Томск, 2002. – 289 с.
4. Индиенко М.В. Современная экологическая ситуация и система образования : социально-философские аспекты : дис... канд. философ. наук : 09.00.11 / Индиенко Михаил Викторович. – Пятигорск, 2010. – 210 с.
5. Коваленок Н.В. Социально-ориентированное экологическое образование студентов : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Коваленок Наталья Валентиновна. – Чита, 2003. – 171 с.
6. Колдомасова Л.С. Формирование экологической образованности студентов в процессе профессиональной подготовки : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Колдомасова Людмила Семеновна. – Магнитогорск, 2005. – 165 с.
7. Линенко О.А. Формирование экологического сознания студентов технического вуза: дис... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Линенко Ольга Андреевна. – Астрахань, 2009. – 433 с.
8. Папуктова Г.А. Компетентностно-ориентированное профессиональное экологическое образование студентов в вузе: дис... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Папуктова Галина Александровна. – Нижний Новгород, 2008. – 367 с.
9. Перфилова О.Е. Развитие социально-экологической компетентности педагога в профессиональном образовании : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Перфилова Ольга Евгеньевна. – М., 2007. – 186 с.
10. Рафикова Н.Х. Формирование экологического сознания в условиях современного социоприродного развития: дис... канд. философ. наук : 09.00.11 / Рафикова Нурия Хадиевна. – Уфа, 2010. – 141 с.
11. Самарина Е.Ф. Формирование у студентов эколого-социальной ответственности в процессе естественнонаучного образования: дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Самарина Елизавета Федоровна. – Екатеринбург, 2009. – 168 с.
12. Тронина Л.А. Экологическая ориентация сознания как фактор современного мировоззрения : дис... д-ра философ. наук : 09.00.08 / Тронина Лариса Анатольевна. – М., 2009. – 335 с.
13. Турчаева Р.А. Развитие экологического сознания будущих специалистов : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. психолог. наук: спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология (психологические науки)» / Р.А. Турчаева. – М., 2008. – 29 с.
14. Фатеева Л.И. Формирование экологической направленности педагогического мировоззрения будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Фатеева Лилия Ивановна, 2006. – 197 с.
15. Фокин А.И. Экологоориентированное мировоззрение личности как акмеологический феномен: дис... канд. психол. наук : 19.00.13 / Фокин Александр Иванович. – М., 2010. – 171 с.
16. Шаповаленко А.Н. Традиционная экологическая культура как фактор гармонизации взаимодействия природы и общества: социокультурный анализ: дис... канд. социолог. наук : 22.00.06 / Шаповаленко Александр Николаевич. – Майкоп, 2009. – 154 с.

Аннотация. В статье раскрыта проблема формирования социоприродных ценностей будущих профессионалов начального образования в исследованиях российских ученых. Проанализированы разные позиции исследователей относительно данной проблемы с учетом современных требований к профессиональному образованию в этой области.

Ключевые слова: ценности, социоприродные ценности будущих профессионалов начального образования.

Summary. The article revealed the problem of formation of socio-natural values, the future professionals of primary education in the research of Russian scientists. Analyzed different positions regarding this issue, researchers with the current requirements to professional education in this area.

Key words: values, socio-natural values of the future professionals of primary education.

Надійшла до редколегії 21.10.2011 р.